

Nee tegen het Associatieverdrag is een ja tegen het kwaad

door Dave van Ooijen¹



GeenPeil heeft een referendum afgedwongen over het Associatieverdrag tussen de EU en Oekraïne. Een nee-stem kan grote gevolgen hebben, voor de Oekraïner, maar ook voor de Nederlander die het 'kwaad' op veilige afstand wil houden.

Op woensdag 6 april 2016 wordt een raadgevend, niet bindend referendum gehouden over het Associatieverdrag tussen de EU en Oekraïne. Het referendum is afgedwongen door GeenPeil dat eind 2015 in vrij korte tijd bijna 430 duizend geldige handtekeningen wist in te zamelen, veel meer dan de benodigde 300 duizend stemmen, en heeft betrekking op een verdrag dat door een ruime meerderheid in de Tweede Kamer al is aangenomen. Alleen SP, PVV en Partij voor de Dieren stemden tegen.

Bedoeld als uiting van onvrede met de EU, krijgt het referendum tegen de achtergrond van de geopolitieke spanningen in Midden- en Oost-Europa de komende maanden een extra dimensie. De Oekraïense president Petro Porosjenko zei in NRC-Handelsblad van 26 november 2015 dat de initiatiefnemers van het referendum 'bewust of onbewust de Russische agressie in de kaart spelen.' Iedereen moet weten, aldus Porosjenko, 'dat een stem voor het referendum ook een stem is voor of tegen de Oekraïners die hun leven hebben gegeven voor Europese waarden.'

Gevangen in een moreel vacuüm

Waar Timothy Snyder, hoogleraar Geschiedenis aan de Yale Universiteit, in de Volkskrant van 24 oktober 2015 zegt dat het Russisch beleid in Oekraïne tot twee miljoen vluchtelingen heeft geleid, zegt Thierry Baudet, een van de initiatiefnemers tot het referendum, dat het Associatieverdrag mensen ertoe aanzet om huis en haard te verlaten. Baudet vergeet al dan niet moedwillig dat vele Oekraïners op drift zijn geraakt vanwege de oorlogshandelingen in de Krim en in het oosten van Oekraïne en niet vanwege de door hem eventueel veronderstelde voordelen van het Associatieverdrag.

Te hopen valt dat er in de komende maanden nieuwe feiten boven tafel komen over het door Russische soldaten boven Oekraïens grondgebied neergeschoten vliegtuig van Malaysia Airlines (MH17). Wellicht dat die nieuwe feiten ervoor zorgen dat iedereen tijdig beseft dat het stemmen vóór het Associatieverdrag op 6 april 2016 de enige juiste keuze is.

¹ Dave van Ooijen studeerde sociologie en politicologie aan de Universiteit van Amsterdam. Van 1979 tot 2014 was hij werkzaam bij Vereniging Milieudefensie, de gemeente Amsterdam, Nicis Institute en Platform31. Sinds 2014 is hij raadslid/fractievoorzitter voor de PvdA in de gemeente Castricum. Ook publiceert hij regelmatig over actuele vraagstukken (zie www.davevanooijen.nl). Bijgaand artikel werd op 28 januari 2016 geplaatst op de website Sociale Vraagstukken.

Het referendum en de daarachter liggende geopolitieke spanningen zorgen er voor dat Nederland, en daarmee Europa, tijdig ontwaakt uit het morele vacuüm waarin het momenteel gevangen zit. Als een soort contramal van de morele crisis waarin Europa zich momenteel bevindt, beginnen de populistische en nationalistische bewegingen in de verschillende Europese landen populistische en nationalistische bewegingen zich steeds heviger te roeren. Te vrezen valt dat dit de aanloop kan zijn voor de demonisering en verdelging van andersdenkenden, iets wat we al eens eerder hebben zien gebeuren.

Ruk naar radicaal rechts

In de verschillende Europese landen zijn er politici die de sluimerende angst en onzekerheid onder de bevolking ten behoeve van electoraal gewin aanwakken. Met dat doel voor ogen, creëren zij binnen- en buitenlandse vijanden. Dat gebeurt in Nederland, maar ook in Frankrijk, Duitsland, Polen, Hongarije en Rusland. In al die landen wordt de politieke vijand openlijk de oorlog verklaard. De Hongaarse premier Viktor Órban spant wat dat betreft de kroon. Hij heeft de afgelopen jaren de tegenstellingen tussen de diverse bevolkingsgroepen in zijn land flink aangezet, met de Roma als grootste slachtoffers. Ook heeft hij de media aan banden gelegd. Maar het kan altijd erger. Doordat de Polen bij de verkiezingen van oktober 2015 massaal op de nationaal-conservatieve partij Recht en Gerechtigheid (PiS) van de streng katholieke Jaroslaw Kaczynski stemden, heeft dit land een flinke ruk naar rechts gemaakt.

Een van de eerste maatregelen die de regering Kaczynski nam, in navolging van zijn Hongaarse collega Orban, was het muilkorven van de vrije pers. Tevens versterkte hij de greep van de staat op de burgers en heeft hij onverwijld paal en perk aan de toestroom van vluchtelingen gesteld. Ter legitimering van zijn beleid schrok Kaczynski er niet voor terug om vluchtelingen te associëren met middeleeuwse ziekten

Op weg naar totale overheersing en erger?

We leven waarlijk in gevaarlijke tijden. 'De wereldgebeurtenissen van vandaag vertonen sterke gelijkenis met die van de jaren dertig', zegt historicus Timothy Snyder. In zowel zijn boek *'Bloedlanden. Europa tussen Hitler en Stalin'* van 2010, als in zijn eind 2015 gepubliceerde boek *'Zwarte aarde. Geschiedenis van de Holocaust'* gaat Snyder in op de ontwikkelingen in Midden- en Oost-Europa in de jaren dertig en op de Holocaust. In Volkskrant zegt Timothy Snyder over de Holocaust: 'De Holocaust voltrok zich om meerdere factoren die we kunnen duiden. Meerdere van die factoren dienen zich nu (weer, red) aan en die in de toekomst zouden kunnen samenvallen. De ideeën die aan de Holocaust ten grondslag liggen, zijn niet zo uniek als wij vaak denken.'

Op de vraag of de Holocaust nog een keer kan plaats vinden, antwoordt Snyder met een volmondig 'ja'. Maar het nazi-scenario van 1941 zal niet in precies dezelfde vorm terugkomen, in de zin dat de Duitsers weer de Joden zullen vermoorden, zo zegt hij. Wel zien we hetzelfde soort argumenten weer gebruikt worden. Zo hanteren de Russen volgens Snyder met de bezetting van de Krim vergelijkbare historische argumenten als Hitler in de jaren dertig deed: zo van het Oekraïense grondgebied heeft altijd bij ons gehoord en daarom was het eigenlijk al van ons. Na de annexatie van De Krim begon Rusland verklaringen uit te geven, en dat doet ze nu nog steeds, dat het land Oekraïne eigenlijk niet bestaat. Met groot-schalige militaire steun aan Oekraïense rebellen in de Donbasregio probeert Rusland haar buurland te destabiliseren en ontmantelen.

Door te verklaren dat Oekraïne eigenlijk niet bestaat, wordt de basis gelegd voor uitspraken dat haar inwoners dus ook niet bestaan en daarmee rechteloos zijn. Het is een proces dat analoog is aan wat Hannah Arendt een cruciaal moment in de opmaat van de Tweede Wereldoorlog noemde: het geleidelijk ontnemen van de rechten van mensen. Het vermoorden van de rechtspersoon in de mens, zo zei ze, legt de eerste essentiële stap op weg naar totale overheersing. 'Alleen met staatloze mensen kan je doen wat je wil', zegt Hannah Arendt in haar boek *'De banaliteit van het kwaad'*.

Daar gaat het bij het referendum op 6 april óók over: stemmen we tegen het Associatieverdrag dan offeren we Oekraïne aan het kwaad dat, wanneer niet getemd, geen grenzen kent: politiek noch moreel.